

UNU

PRI
VEL
IȘTI

Nº 25

B. FUNDOIANU

Un pescar înalt ținea în mâini o undiță cu o stea într-o apă strepezită de bolovani cerești, ocolită de un țărm călugărit de sălcii unde glesnele se vindecau dintr-o căldură a pescarului, din vorbele lui ca foi terapeutice, dintr-o minune a înfăpturilor sale de demiurg diafan. Brațele desfăceau stoluri peste adormirea în clătinare a plantelor, peste clocotul vântului. Un pescar și totuși un vânător desena în aer cu o linie de vedenie, cerbii unei cavalcade urnite cu o goarnă de alămuri subterane; vânători scrise în piatră cu degetul bolnav al scormonirei adânc în suferință și'n mîngiere. O ureche poate fi un continent în care singurul locuitor ești tu, peste bălării și peste mătăsurii. Ști într-o tolbă plină de săgeți, atitea inimi de păsări absente, pilpăind în hărțile ascunse prin buzunare, în cuvintele captușite în memorie. O lampă oprește la o fereastră ca o amazoană dintr-o mitologie diminuată de asfințit și fruntea prosternă o umbră marmoreeană peste filă. De aici începe desenul existenței tale fluide în neștiut; de aici ochiul gonește o căprioară peste o durere plăcută și băntuită ca o holdă de viezurele de jad al poemului. În gravuri talgerile sună miracolul dintre spații, un cuvînt e o pîlnie pentru topirea ta spre o revelație care e înăuntru. Răsfrintă o lume de castele cu turlele pieptănate de nouri și de fulgere, cu toată neliniștea și cu tot zbuciumul unei inimi devastate de savane cu uraganele din scoică.

Sunt cîțiva ani de cînd într-o capitală moldovenască universul era fecundat de o ceată de adolescenți temerari în urnire. O pavază pe fondul unei lumi literare îngenunchiînd, ridică o tinerețe nouă și prin parcurile serii, prin lanurile lecturii și printre alei de lungi plimbări în curcubeu și disertatii, erau copleșite de inger acelea cari izbiau talazele lipite de suflete ca mărci pe un plic cu alte destinații; de suflete rezonante în tăceri, de „tăcerea cere spurgea ca un bolid în noi”. Vidul era și el poate un megafon al liniștii, al luminii, un tîrnăcop al tăcerii săpînd în carne o cavernă de animal vorbitor cu cerul, de animal devorîndu-se în muzici subterane, în cuvinte ca'n maxilare și'n reverii ca printre ospețe. În lumină străluciau ascunzători, unde cuvîntul rotunja algele ca frunzele de os ale mării, călcate de herghelia în nisip a furtunilor.

Era o primăvară subtilă și inspumată în zarzări, sau era o primăvară cu armuri de fier, cu spade trase din crini peste un gît de lebădă plutiînd deasupra capetelor ca o sondă de pene. Era o moldovă bătrînă și duioasă în care microbul nou venia cu escarpnul din cetățile electrice și făcea ravagii prin sufletul clă-

tinat în podgorii și'n cîntecele ghintuite de puști. Printre ei poemul se infiltra, fiecare atom al lor era un turn de fildeș și literatură era țeva prin care sufletul se urca la cer, gătit cu rime și cu beteli; era o umbră viorie călătorind sub piele ca o corabie spre indii de vitralii. Era prin zăplazurile vechei Herțe tot soarele căzut în bălți de lumină, boii se frecau de bătrînele Thore în cari ovreii bărboși cîtau: *Și ași iubi o piatră cu scrisul ovreesc, și case în care n'a trăit nimic, de după geam decât pustiu!* în boii limpezi întorcîndu-se prin foile serii cu pasul deschizînd praștia de suc a poemului, nostalgia unui loc din care nici n'ai plecat. Vinurile tari ardeau în septembrie ca mangalurile în ciorchinii ca ugere de forțe din suflete și din vie. Ovreii erau gîrbovi de exegeze și de rituri și ca umbre treceau prin luminările anilor, prin urzeala de fantome și uliți — și singur un ochiu ca un pîndar îi surprinde din ascunzătoarea de cerneală și — o lacrimă îi scaldă în tristețea poetului. Era pe vremea pe cînd bărbile năclăite cercetau și mizgăliau deabia sensurile poeziei eminesciene, cînd Fundoianu venise cu o lume de înțelesuri noi, cu vorbele în alte chervane, cu alți telegari înhămați la sintaxă. Fundoianu aducea pe umerii lui osoși și vizionari șoimul alb al unui alt glas, lîngă trompeta asurzită de monotonie și de repetare în aceeași. Aducea un suc tare dintr'un pămînt pe care l'a argăsit cu lacrima bucuriei și cu veghea sa și găsiai din 1913 pînă în 1923 un călăreț bătînd pe jos tot ținutul unei paragini de stele, căutând prospețimi noi, metalele unui alt aliaj.

Un ascet se înfruptă din trandafirii buretoși ai pietrelor, un sfînt punînd cu depășire nimburi pe viața mizeră dinprejur, exaltînd o pînă la semnul de înțelegere cu Domnul: poemul. Fundoianu a adus în acest răstimp vorbe și cîntecului românesc — cu Arghezi, Vineanu, Galaction — o musculatură nouă de dantele, o înflorire alta, săturînd în adînc rădăcina virilă și feciorelnică a poemului românesc. Și recunoști de atunci, în mulți urmași pe versuri ce pe aripile fluturilor urma degetului său, deget suprapunînd polen, polenul unei sensibilități și a unei pleoape de heruvim.

Vremuri de glorie nouă și prefaceri a zămislit o generație numai de cîțiva înși suficientă să împingă cu un veac poetica românească — sărisem de la semănătorism, de la Malherbe — la Jammes, la Baudelaire, la Laforgue — o generație de prieteni, o petoră de vizionari cari au tras — în cite suflete de atunci? — adînc brazda spre nestimatele unui izvor în bălării și în extaze. Telescoapele infundate în pîclă, cineva le-a ridicat cu un

umăr de intuitive ecuații stelare, spre limanul unui cer în care plopilor se adăpau în azur, romantismul adolescenței se revărsa pe pletele pieptănate de rime și sufletul le era totul pe mâini, gata de împărțit fiecăruia pe podgorii legănate ca o talangă între ciorchini.

La un moment sterp de monotonia unui ținut prea fecundat, Fundoianu s'a depărtat spre o cupolă — mai adâncă ale căror glasuri le iubia încă de aici și unde-l chema spre alte aventuri avatarul din el; unde-l aștepta o revelație pe alte geografii lăsând în urmă generos și senioral plaja încă fierbinte de prietenie și de scoicile solare, ecoul încă îndrumător al probității lui integrale. În ochii prietenilor a rămas adâncă nostalgie după prietenia lui covârșitoare, după savanta și umana lui comprehensiune pentru poem a poemului însuși.

Din depărtări Fundoianu încă ne iubește și o mână prin suflete mai ține strânsă sabia mărturisirii de fiecare clipă a prieteniei și iată-l revenit în pământul natal și încă odată se deslănțuie și se amintește nunta amară a Priveliștilor. De susbuțiile cu heleștaiele de struguri trosnesc, tipsile în amurg au sunat pintenii ospetelor din poeziile sale. Ca o panoplie iar printre noi epoca de atunci, epoca întâiei pubertăți revine, cavalcada unui deceniu cu armele încă fumegînd, cu golopul încă auzit în clopot, cu ecoul luptelor atîrnînd ca o beteală. Iar trece printre noi cavaleria vie și mută a extazului ca'n aquarii frunzele de aramă ale peștilor, cîntecul pe nășălii al unui *poet mort prin 1923*.

Ne-ai adus și ne-ai așezat la masa unui banchet retrospectiv. Am citit Priveliștile. Nu, nu e uscat în cupe mustul Fundoiene! Nu e astîmpărat în sînge clocotul și telegarul în zăpezile bătute de zăbală, mai gonește ireal dîmbul unde nimbul l'ai lăsat să-ți cadă ca o potcoavă, de care te simțiai îngreunat și șlefuit ca de cenușa cuvîntului odată ars în amforă și'n neant. L'ai lăsat să-ți cadă și ai trecut cu epoca, cu o potcoavă nou crescută din copita de fildeș încrustată în tine.

Pentru această nuntă chiuind din nou, pentru izvoarele singelui vechi, deschise din amnare, îți mulțumim azi, Fundoiene, Prin atavicul poeziei de-atunci mișcările noastre te îmbrățișează poetule și azi și'n visul cărții apărute te plimbă încă odată peste fruntea pe care de-atunci s'au suprapus noi cruste de opal.

Pentru înfiorarea și tresărirea din cuvintele spărgînd capsă poeziei, entuziasmul nostru se ridică pînă la surîsul tău de magnezium—acest polen al electricității—și te sărută — **stephan roll**

ANTOLOGIE

B. FUNDOIANU PRIVELIȘTI

XI

Fagii au frunza groasă ca ploile s'o bată;
și toamna asta'n sînge ca o panglică lată
și rîul care-și spală dinții de bolovani.
... De ce descoși din lucruri figurile ca'n bani
scoși din pămînt, cu slove chircite și impure?
Am cunoscut deodată răcoarea din pădure.
Am întilnit fagi roșii și veverițe mici
cu coada lung stufoasă și fără ochi. Pe aici
unde tăcerea cîntă la patru mîini pe ape,
ai vrea măcar privirea s'o ții în loc sub pleoape,
și cauți îndărătnic să știi de ce-a căzut
de-așa de sus lumina cu buzele în lut.

1919.

XXII

Rodicăi

În seară, porumbeii din curte, pe asfalt
au în priviri tăcerea unui climat mai cald
și mersul lin, de parcă s'ar clătina pe-o strună.
Visez la porumbeii cei albi de pe lagună;
apa îi face poate atîta de cumiți?
ai vrea din vechi balcoane, să le arunci seminți.
Cînd orele bătrîne aruncă'n turnuri noapte,
uzi de tăcerea lungă, de sînge și de lapte,
par niște urne pentru cenușile din morți.
Steaguri de pace, uite-i ca și'n trecut, în porți
și-așa cum stau, de parcă nu-i învechește timpul
— Veneție, porumbeii au sufletul tău simplu.

1921.

LUCARNĂ

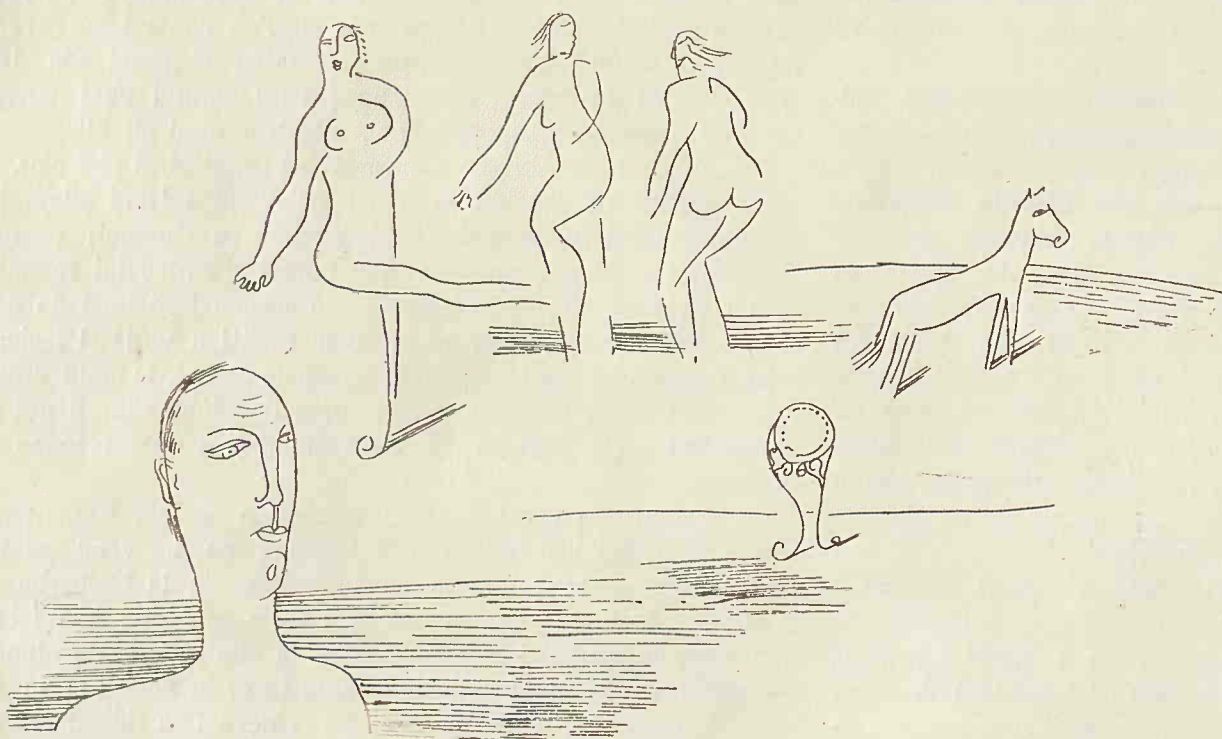
Dorința mea rămasă
să umfle un catart,
vrea porturi de amiază
pe țarmuri care ard.

Aer sărat! Pucioasă!
Furtunile au spart
bășica luminoasă
a zilelor din Mart.

Catartele de spumă
s'au adăpat cu lună.
Ce matelot bătrîn,

a mai păstrat, mecanic,
(surd, cocoșat și spîn)
credința în titanic?

1923.

: desen de victor brauner

OMAGIU

*Eu sunt ca un sălbatec, prăpăstios castel,
Din care cavalerul e dus în cruciadă.
Au prins rugină roibă, lăcăfile de ofel...*

...atît îmi amintesc, dintr'un poem, publicat de un băeţel de 14 ani. Minulescu ? Nu. Dimpotrivă : foarte Fundoianu. Solid debut. Făgăduinţă fără tăgadă : într'o ţară unde Victor Eftimiu, Rebreanu, Ibrăileanu sunt personalităţi de primul rang.

Dacă stăruia, dacă nu era evreu, dacă ar fi renunţat la intransigenţa sa, dacă ar fi ris de ţara romînească şi ar fi linguşit apoi pe politicienii ei, Fundoianu se consacra poet, ar fi ajuns. Fundoianu a ştiut însă că *un om* nu poate renunţa la nici un atribut al său. Un om dibuie, ca să se găsiască, experimentează ca să se piardă. Deaceia : nu ştia romîneşte. Deaceia, era obiectul de birfeală al Capşei, deaceia n'avea talent. A fugit de sineşi, de noi.

„Cultura Naţională” i-a scos postum placheta de poeme „Priveleşti”, poeme cari au murit în catastrofa de c. f. r. „Integral” dar şi-au supravieţuit totuşi. Au apărut „Priveleştile”. Vor mai apărea şi poemele lui Ion Vinea — şi s'a încheiat adolescenţa unei generaţii a revoluţiei estetice...

„Priveleştile” ce drumuri spre un trecut ce nu se poate renega ! (Va apărea ca naivitate într'un viitor, poate, apropiat, să auzi că un evreu s'a botezat, că un poet s'a convertit la mistica revoluţionară şi se reneagă pe sine din trecut!)

Lui Fundoianu i-a plăcut să vorbiască pentru posteritate : poseda certitudinea. Deaceia, fanaticului meu camarad din 1921, nu i-am mărturisit niciodată că peste umărul plecat al literaturii, rid de literatură, mă îndoiesc de preţul ei. Mă înşe', cred mai departe : e viaţă. Dar slovele sterilizează. Şi apoi ce întindere între sentiment şi cuvînt : Atunci îmi plăcea să mă amestec cu B. Fundoianu de toaca dela schitul Darvari, de clopotul care sună ca trandafirii involţi, de Arghezi din „Stihuri”, de simpla umbră rece.

După amiezi de adolescenţă înfrizată.

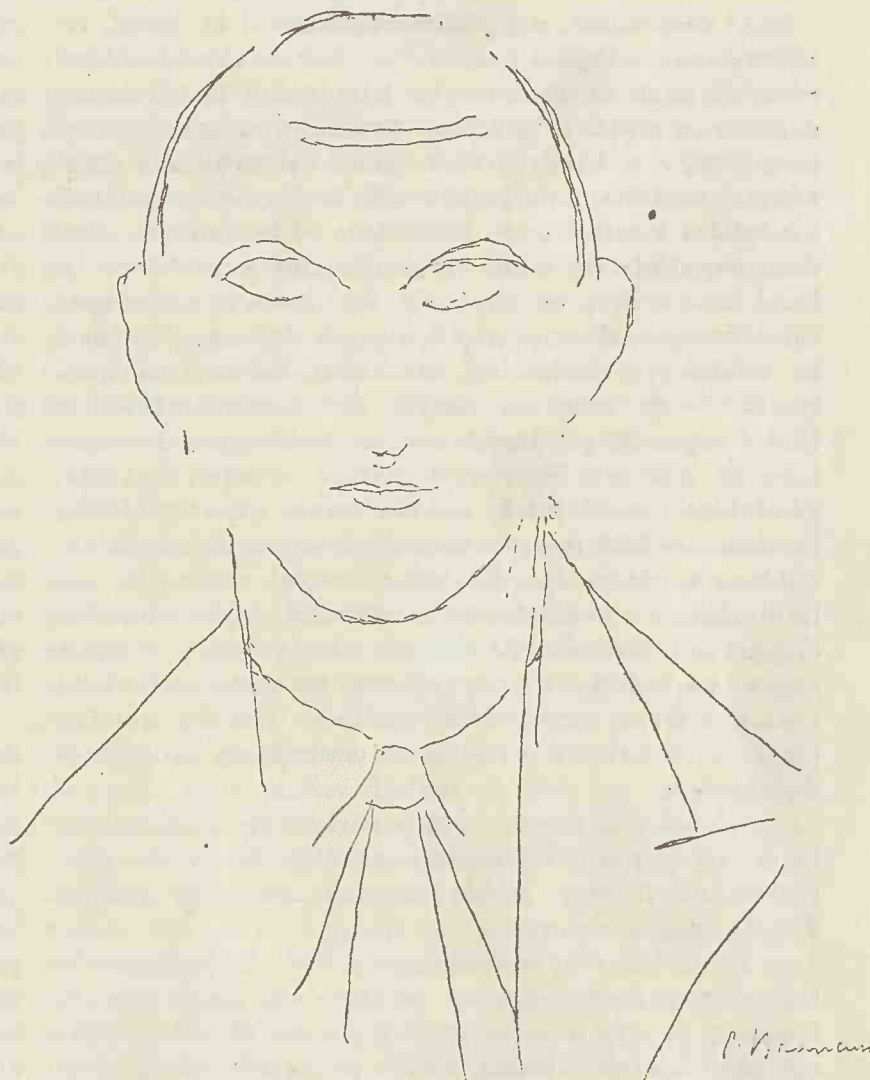
Mă îndoiam de literatură ; de cuvîntul lui Fundoianu, niciodată. B. Fundoianu avea dreptate. Şi Alexis Nour avea dreptate şi anarhiştii aveau dreptate. Doamne, cît de multă lume avea dreptate!

Fietece imagine descoperită, ce chef!

În atmosferă de dubiu şi besnă au născut „Priveleştile”. Trăiam atît de împreună cu autorul, că, par'că le-aşi fi scris. Poetul s'a sinucis în Ianuarie, 1923. Moştenirea lui au prelat-o cîţiva cari au ajuns destul de bine. La Paris, trăeşte astăzi un nepot al său, care îşi zice Benjamin Fondane...

Rămîn totuşi dator „Priveleştilor” un articol.

ion călugăru

B. Fundoianu

desen de c. brăncuşi

Monotonie

Anghinare la un semn
de câine botriocefal
urcă inima de lemn
în pendulul unui cal.

Şi-un cangure de ghiaţă,
sub un ceas ce-a stat la şase,
pentru nufării curioase
ouă nasturi albi şi aţă.

dan faur

Poezia nu-i o funcţiune socială, ci o forţă obscură care-l precede pe om, care-l urmează. Din toate părţile privirea ei ne suride, ne măsoară, ne aruncă serpentine şi obuze. Ținuta deci e de rigoare. Puțină eleganță, puțină demență, Domnilor ! Tot viitorul pozitiv depinde de atitudinea pe care ai avut-o pe frînghie în timpul dansului de groază.

Din prefața „Priveleştilor”

RADIOGRAFIE

O confesiune, o oglindire în sine și în afară, cu succesiunea imaginii bruscă, cu trecerea prin atâtea pene de păun în iradierea de banchiză a ideii rămase departe în urmă. E desigur și amintirea unui viitor intangibil, e și trecerea fără noimă și ordine a unor ceasuri regăsite, cum prin rochia în formă de malakoi a vântului semințele se învârtesc și fecundează. Dar dece neputința de a mă arăta așa cum sunt, dece în locul amarului, prin cerneală se desface un orizont caleidoscopic, dece prin operația de depunere la fund în cristale a cuvintelor, este o exaltare și o „variantă” — de cele mai multe ori neadevărată — a ființei căptușite pe dinăuntru cu zmeură, cu urzici și cu tenebre. Am voit înscrisura crudă ca o balafră pe față, gândul de otrăvă dat în spectacol fără nici o podoabă înșelătoare, fără intervenția ochiului propriu, ca o deschidere a pântecului dinaintea acestui chirurg în celula minimă a confesionalului, privind printr-o lupă de dogme la intestinalele de ringlode ale lacrimii. Și totuși repet: va trebui să accept și cea din urmă renunțare: ceea ce a trecut prin peniță nu mai e alăturarea de elemente chimice din suvenirul clătinat pe o suprafață de aiurare.

Atunci sub frunte e un acvarium cu dungi vinete în ecouri și peștii multicolori, ca niște funde de catifea în tonuri, sunt fâșiile rămase între alge la fund din naufragiul amintirii.

Ar trebui să precizez aceste linii întrevăzute în tremurarea unei lămpi cu accente de pian, cum în trecerea ei prin nori mâna lasă dungile viorii mai târziu păstrate într-o Evanghelie a zării, în vreme ce prin rădăcini un clopot de arome se umflă și trece peste coroana pădurii, ca o goană fumurie de cerbi. Știu că piciorul mi-alunecă pe frunzele putrede adunate ca un puf al tăcerii umede și că după fiecare copac, obrazul care mi se revelează e altul decât cel așteptat.

Dar în nări e o tremurare cum pământul se aburește și respiră prin pietrele poroase după ploaie cu o bucurie de nimic oprită în puzderia de cristale de zahăr candel în dantura aerului limpezită. Ecouri dintr'un adânc al ființei revin la suprafață ca vocile sirenelor ucise și trupul învârtit ca un coșac în spațiul cu vâjăituri toride, vrea la fiecare atingere cu bulele de aer să se destindă asemeni acestui armăsar pur-sânge legănat într-o eprubetă de emoție peste balustradele de verdeață. Unde sunt în clipa aceasta? Și cuțitul care zgârie obrazul de azur al făpturii, nu-mi va potoli decât în parte foamea ca o arenă cu lupta cocoșilor de lucernă, cuțitul care ar putea fi un felinar de sânge în hruba cărnii mele încă fragedă și suplă. Dacă am fugit de figura ta cerșetorească apărută de atâtea ori la bifurcațiunile halucinante ale serii, a fost din teama unei suprapunerii de desen și de profil. A fost balconul din care membrele se rupeau ca aripile de fluturi și îmbrățișarea îndrăgostiților îi ducea într-o exaltare spre invizibil ca un alai de regi.

Mă arunc pe mine însumi ca pe un pumn de monede în hohotele de vânt și certitudinea de a mă ști și voi dinaintea cascadei de brad a mesei de scris cu dosarele și bonul de plată a legii alături, nu e decât

refugiul împotriva obsesiei alunecării somnambulești pe luciul de heleșteu mori al ferestrei, a acestui frate clătinat și topit în aventură, cu o mască de suferință pe surâsul devenit imobil. M'am gândit deseori la tine trecut prin viață (unde te vei fi oprit, unde ești acum la ce nouă întortochiere a destinului?) cu o crucificare lentă, cu un mers fără conștiință prin păturile de evenimente, ca o rostogolire de avioane prin pungile de vid. Era o înfrigurare în orice gest, o neputință de stabilitate, un cancer rozând pe dinăuntru spiritul, un uliu al spaimei rotind continuu peste hulubul cenușiu al ochiului. Te-ai fi asemuit lui Prometeu în vreme ce neliniștea ca o acvilă îți rodea ficatului, cu goana febrilă și fără sens pe toată harta Europei, dacă aceea ce te abătea ca pe un lan în furtună, ar fi fost pasiunea incendierii unui amnar. Recunoșteam în tine toate semnele somnului ca oboseala frunzei de lipan cu cearcănele de unde împrejur și erai întreg parcă răscolit de o sete, o sete cumplită care te făcea să tragi o linie de nenorociri peste toate drumurile croite.

E de prisos să arunc un lasso să prind turmele de gânduri ridicate în două picioare, încălecându-se, vrăjmășindu-se ca taurii. Undeva în ogrăzile de cer reamintit, câinii de vânatoare trec ca niște draperii prin rândurile de servitori ducând în mâini torțele din care un păr de nămol se despletește în respirație, se imprimă în cântec. Fiecare vorbă, ca un strugure strâns între degete, deșteaptă o sonerie amară. Trag la scară rădvanele cu mirese otrăvite, Firește, cum s'ar putea să nu-mi întorc fața dela regulele hotărâte ca acele costume gata agățate strâmb în vitrinele de glicerină? Știu că cititorul va trece nedumerit prin rândurile acestea așteptând mai departe înțelesul, ca nepriceputul ospătat cu anghinarie dând la o parte foile mustoase și fecunde pentru un miez pe care niciodată nu-l va avea, Nu poate fi vorba de acea cronologică (!) înșiruire dela „copilăria duioasă” sau „tristă” la „tineretea zbuciumată” etc. Amintirile¹⁾ alcătuiesc un costum de clown cu culorile năvălind deavalma, clarul mediteranian stând alături de clopotele sumbre ale nordului. E trecerea cu luntrea, prin săbiile late ale păpurișului în deltă, cu izbucnirea păsărilor ca păpădii, cu țarpele ca o fundă la gâtul vieții în devenire a cuibului. E de ajuns să renunți la controlul imediat, să-ți lipești fața de petalele mari ale ecoului. Fundoianu. E atâtea viață umezită în ochii lui verzi și glasul aburește ca o cireadă în amurg, e o emoție stăpânită, e cunoașterea și apropierea amănunțită zile dearândul cu împărtășirile despre poem, despre neliniște, între orele ca niște ziduri cu date statistice și accidente, cu ordinul șefului de birou ca o baghetă peste spinarea de cămilă a după amiezii.

Nu-mi pot, dinaintea „Priveliștilor” opri curențul cald revărsat dintr-o Floridă a iubirii și nici acele uimiri de a prețui pe lângă frăgezimea versului, înțelegerea și neobosita preocupare a ființei supramateriale într-o apoteoză de carnaval și de biruință. Dacă ar fi să aduc aici numai mărturia emoțiunii mele pentru „Priveliști”, atâtea versuri care învățate pe dinafară în adolescență²⁾ ca și acele ale lui Bacovia sau

Arghezi, ale lui Ion Minulescu, Maniu sau Ion Pillat, aveau să-mi fie treptele pentru încercarea sintaxei de mai târziu, dacă ar fi să strâng în palme poemele acestea ca pe niște metanii sau ca baghetele de ebonit care să-mi transmită curentul electric al extazului, atunci inima mea întreagă cu pământul răsturnat de fiarele de plug ale chiotelor, din silabe ar lăsa îndeajuns să se străvadă solarele râme și elanul stratificat.

Dar eu mă plimb prin glastrele cu imagini zvâcânde, ducând în mâini amintirea chipului tău Fundoieni, cum căutătorii de izvoare se lasă conduși spre firicelul șipotului, de vibrarea ramurei tresărind magnetic. Fiecare poem e un borcan cu pești vii, cu țâșniri de frăgezime și de legumă răcoroasă.

E ca o trusă de voiaj cu sticlute, cu substanțe tari, cu un itinerar printr'o înfiorare de oglinzi. „Priveliștile” sunt aici cu magica trezire a unei lumi prin țevile plantelor, prin botul astral al vacilor, prin ferestrele prinse în horbota ulițelor provinciale. Dar mai e și întreagă ființa ta creată pentru poem și gândire cum pentru vânt marile orge ale morilor aeriene. Îmi amintesc atenția și emoția pentru descoperirea unor noi Indii ale lecturii. Câtă bucurie era pentru tine reținerea unui vers înfiorat, cum memoria ta ca un rubin păstra toate reflexele poetului iubit! Dar incertitudinea, dar tremurarea vocii la vestirea reînnoirii în altă limbă a sensibilității tale!

Și cum ași putea să uit înțelegerea, entuziasmul tău pentru împărtășirea acelor călătorii din poemele din „Ulise” pe care în orele de birou încă ți le citiam cu dubla emoțiune a lumii deslușite în mine și a riscului de a fi surprins de Inspectorul sânguinței funcționărești.

O comuniune care s'a păstrat deasupra distanței ca praful alb al aripei de rândunică plutind peste anotimpuri. La lectura unei pagini de spumă, inimile noastre bat aidoma ca două minutare însemnând o oră identică. De câte ori, după ce pătratul de metal al unui compartiment m'a dus departe de refugiul Parisului tău, nu m'a durut lipsa miraculosului sprijin al înțelegerii, al transcendenței tale. Ar fi să încerc încă odată aici dece dinaintea atâtor zădărnicii, izbutesc totuși să nu acopăr cu o negație deplină și facultatea acestui flux interior: scrisul. Scriu nu numai „pour me donner une contenance” cum, dacă nu mă înșel, chiar tu Fundoieni ai spus-o, dar pentru posibilitatea oricât de redusă, de a suprima cu o cizelare de cuvinte atâtea asprimi dintre spațiu și timp, de a inventa pentru o odihnă între lebezi de sticlă leagănul care să fie și respirație și havuz. Scriu cu gândul nedefinit de a mă transforma cu încetul în însuși steagul de cerneală prin care cavaleria chiotelor se desface așa cum pe geam picăturile de ploaie se unesc într'o eflorescență de lacrimi și de funde. Scriu știind că-mi joc cu un brelan de vocale toate avuțiile veșniciei relative și că în cartea trasă la întâmplare va putea fi parola care să-mi deschidă porțile ferecate sau blestemul care să mă ducă la pierzanie.

■

Scrisul presupune o elevație, o transfigurare, o trecere „dincolo”, pe care cu un limbaj devenit insuficient, va trebui să o numesc inspirație. Poeții și cru-

cificații, proorocii îngropați în mazăgă între miracole și lei au cunoscut-o întotdeauna.

Vocea și litera ta înlocuite cu o voce și o literă venite pe unde de plus, într'o ploaie inefabilă a nevăzutului. Poetul trece prin oglinzi concave, prin globuri de cristal legănate în aer, printr'o clorofilă a acestei plante verzi peste peretele minții. Depe o treaptă pe alta respirația se face mai apăsată, pieptul simte umflarea unui abur de constelații dese. De aici e ținutul pe care nici un geograf nu l'a hotărnicit pe cartoane sulemenite, pe care nici un dicționar nu l'a transcris în dialecte și declinări. Ochiul și penița urmează un contur insesizabil, prăvălirile sau urcările se fac cu o facilități extraordinară, fiecare pasăre e la locul ei surprinsă de atâtea ordine interplanetară, cu totul străină de aceea a oamenilor. Miști o frunză și armonii divine sar pe scările de marmoră măslinie.

Clatini o mână și havuze cu pești năvălesc în odaie. Te ridici în vârful degetelor și o exclamare de mirare îți scapă dinaintea peisagiului în cascade neașteptate. De unde au poposit atâtea zăvoaie de îngeri aici? De unde s'au deschis porțile pădurilor și ale apelor și a venit o odihnă de pufuri cu rezonanțe nebănuite, cu ecoul unui cer căzut în scoica acestei cești de cafea, cu o plutire diafană și albă, cu un braț de lapte în jurul gâtului însetoșat. Această trecere dincolo, această translucidere, această INSPIRAȚIE rezervată într'un compartiment invizibil în realitate numai acelor câtorva care sparg cu fruntea lor cartonul mărunței existențe, se va împărtăși totuși unanim în suprema înălțare din viață în moarte. Revelația din poemul oricât de hermetic se cuvine tuturor în apoteoza spasmului ultim. Peste poet în însăși bucuria celor mai intense, desfușurări, semnul morții plutește ca steaua conducătoare a magului. E în vorbirea și în mersul lui tulburarea apelor de dincolo și el interceptează perpetuu scânteile și svonul care pentru nepredestinați au rămas stinse și mute. În moarte însă este imensa și universală contopire. E trecerea tuturor în poezie.

E sublima cuminecătură a revelației și a miracolului. Ceeace iubitorul de plăceri facile, dornicul de mâncare abundentă, scăldatul în îmbelșugare n'au putut pricepe, magicianul morții cu o atingere de baghetă, va dezvălui într'o clipă. Obrazul ca o mască de cârpă va fi rupt în bucăți și ceeace poetul presimțise și vestise numai, se va adevăra cu adevărat. A doua lumină va urma firească și nesimțită.

Ilarie voronca

1) Nu, „Confesiunile” lui J. J. Rousseau ci, „Dacă sămânța nu moare” a lui André Gide.

2) Întrucât e responsabil un scriitor, de speranța pe care ți-ai pus-o într'însul, întrucât un scriitor trebuie să dea mai mult decât înfiorarea membranelor sale de sentimente sau de vorbe, iată ceeace nu ne va mai preocupa, aici. Dacă dela scriitor așteptăm salvarea, integritatea sublimă, scoaterea cu o formulă incantatorie din toată dezolarea și iremediabilul perpetuu în ce măsură ar fi ținut el responsabil de această așteptare, de negăsirea într'însul sau în gestul lui a acestei supreme consolări? Dece nu pricepi? Salvarea, consolarea, nu poate veni decât din tine — însuși: o femeie, înaintea de a mă cunoaște, mă închipuise blond, și după cunoaștere mă făcea răspunzător de neconcordanța dintre mine (imaginea mea aparținându-i) și mine. Firește intangibile plutind peste șipotele mâinilor și realizând toate miracolele de întuneric, două chipuri: Lautréamont — prefăcut în aer înainte de tulburea tensiune și Urmuz prefăcut într'un boschet după ce a trăit și a rostit cea mai amară ascensiune. Și alături de aceștia figura de extraordinară liniște și viziune a lui Constantin Brâncuși.

FOTOLIU REZERVAT

lui B. Fundoianu

Peste zăpezile visului, urma ți s'a pierdut ca și ghirlănzile unui flutur prin aier. Un izvor fără început pentru care truda urcușului prin munții de onix sau cioburile trecutului este zadarnică.

Ora 24. Sub scaieții de magnezie a stelelor ecoul liniștii îndeasă cîlți de pădăie în ureche. Din beciul cu beznă roșie a arterelor de rubin, singele își răspunde cu țigănelul sergenților. Acum fiecare piatră ascunde o emoție nelămurită și fiecare emoție este soclul statuiei tale de toate zilele pe care vîntul și neînțelesul o poartă — crisal de eter — prin continente și suflute. Acum inima descrie un aritmograf în toate senzurile căruia se ciocnesc tuberoze. Sub crengile de alun, cine se joacă cu inimi de porumbei cum s'ar juca cu nasturi? Un scripete nevăzut coboară urcă printre măruntaiele de catifea umedă și caută dunele tremurînde sub brisa reveriei.

Ferestrele se spală pe ochi mai devreme. În această casă de țară sufletul se lovește de pereți ca de un breviar. Colivia viorii răsună spontan cînd printre mobile s'a plimbat în pantofi de pîslă unda similară. Cineva taie felii baletului din menghina amintirii, prin pajiști pieptănate, unde păuni descompun soarele în evantaiul cozilor, pînă'n zarea unde stîlpii de telegraf țin șoseaua întinsă cu ace de gămălie. O fată sburdalnică cu doi muguri monograma sinilor ți-a aruncat un bulgăre de voieșie ce nu l'ai uitat cum nu uiți basmele de scamă ale bunicei în cari ai crezut cum azi crezi în mimetismul norilor din lebadă în baste de scrum.

Îți cunoști toată harta cu povîrnișuri și lagune. O palmă deasupra capului începe infinitul. Dece primăvara aceasta cu rochie de liliac și primele foiletoane de rîndunele îți comprimă inima, din cicatrice cu o traversă de oțel cînd freamătul frunzelor deschide o visterie inedită de ecouri, de eclipse. Din casetă somnului trează, se impletesc volută svonuri vibrări pentru agrafele albastre. Prin oraș dumnezeu își exhibă mirări: coșu fabricelor; dar tu iubești răcoarea, fără stoluri dantelate, cum te îmbrîțișezi în preajma binalelor cu prospețime. Și îți încetinezi pasul. Lăcrămează o caterincă. (Binaua acesta pare un cavou).

Din arsenalul de porțelan ideile și idoli dispar prin trape. Un parfum alb se volatilizează prin boschetul cu iederă lingușitoare. Dar boschetul e gol. La noapte, piticii inteligenți și d'formi își vor rostogoli trupurile de cartofi pe nisip, vor rîde cu stilette și vor urina banca unde ai sgîriat cu unghia o siluetă arbitrară (?) — apoi își vor mîngîia bărbile asiriene din cîlți.

Luna se furișează din draperia norilor, se furișează stelele în petale de mimoză. Din pragul lunei se prelinge o lacrimă de rouă. Cine prefăce fluturii în stele și stelele în lacrimi pentru verigile bucuriei absconse?

Treci degetele prin suflet: numai acest semnal de alarmă ți-e la îndemînă.

sașa pană

ALEIA DE TREPTE

Colombeii

Vei ocoli în pașii lupilor pădurea și foarfeca fîntînilor îți va tăia beregata. O vertebră grațioasă va apleca un crin roșu pe gură și o gondolă ovală singele va pluti pe apele de marmoră.

Un clopot cu un flux și reflux de aramă, mîină turmele din spatele cerului, blajin spre o verandă a topoarelor.

Ai adormit lingă ușa întredeschisă și în această seară ca pe o scară un pătrar din șoldul tău urcase pe cer.

■

O scoică și un golf, iată ținutul oval al acestui ceas cu zîmții fluturilor murind. Hohotele spumei te strigau departe dintr'o plecare transperentă, într'o infuzie de fantome, potcovind în poduri lăzile mari ale cavaleriei nocturne.

Pianul deschis prin fereastră, e un debarcader de fildes, o tăcere și o apă de os curge peste mormîntul degetelor. Odaia goală era un vestiar de umbre, o alee de năluci și pendula ca o lucarnă privia în infinit plecarea locatarilor absenți.

■

Intr'o noapte cu torțe afumînd constelațiile, au venit țărani cu mîinile umbroase și geologice, să scormonească în puțuri trecătorii cari scîrțiau în osii aseară cu un zâmbet verde în colțul de otravă al gurii.

Luna spăla cu un ochi placid gălețile goale uitate pe jghebur și'n desîșuri printre fragi, pumnalele pămîntului tăiau mîinile potecilor.

Noaptea era fără foșnete în finul rumegat prin staule și vitele mușcind florile de mușetel pierdute printr'însul, își închipuiau mîncînd stelele mici prin fereștrucă. În ochi lor mari și adormiți deschiși, ca într'un ochian depărtarea se leagănă și în care sufletul lor atîrnă ca o limbă la întoarcere. Repezi, umbrele se schimbau cu zgomote de armă ce se încarcă printre trenurile de marfă în viteză, sfărîmînd farmaceutice capete de morți. O mîină invelită de zăpezi, alunecă de pe umărul munților și șerpîi înghițind stiletul mușcăturilor distribuite peste zi, se scurg în esofagul pietrelor, prin intestinalele de zahăr ale trestiiilor în cari o vioară fișie.

Inserarea întoarce poenele pe dos ca tapiseriile.

Rămii ca un interogatoriu al pămîntului dar nimic nu poți să spui. Cineva a luat și cuvintele, ca din pereți cuiele. Din găurile lungi se scurge peretele pisat și'n ureche un greiere taie minutarele de fierăstrău ale lumii.

■

Un evantai te desface'n umbră și numai un suris ca un degetar din mijlocul pintecului mi-a ademenit pupila. Un suris ca un cuier oval de oglinzi, o pulbere de oglinzi plutește prin anotimpuri, prin jocul înalt ca un nimb peste piscuri al stalactitelor.

În frunze herghelii verzi zmucesc zăbala primăverii și din turn cavalerul cade în trandafir ca pe o targă roză a amorului. Un deget ți-a rămas încuiat pe buze ca o cheie pentru turnul orelor, în noapte singure mîinile sunt liliecii albi ai somnului.

Înapoia ta servitorii scuturau flăcările de pe un balcon de fosfor și propria-ți umbră, dealungul drumului pe care alergi ca să te scapi, îți întinde mîina. Va trebui, după ce-i vei da pantofii de salamandră, să-i dai și sufletul ca un dinar.

UN CHILIPIR ADEVĂRAT

Adolescența, o cădere vertiginioasă într'unvid; prin absurd căptușit cu țipetele revelațiilor crude. Un cuvânt, ca un proiector zvîrlea cite o diră de lumină ascuțită, în bezna cărnii plină de guzgani. Și lunecarea continuă în spațiul dintre paftale de argint. Și cindva, fără să fi presimțit aceasta, trupurile noastre s-au întilnit pe scara, pe care mi-ai luat înainte, și atunci n-ai bănuț că faci primii pași spre o completă despuiere.

Dar cît a fost de amarnic și de plin cu praf, drumul acesta. Peste nervii tăi, un mucigai verzui întinsese straturi de falsificări și insensibilități. Și cum a trebuit, cu singele meu, să te spăl de rugină și să dau epidermei o căldură de mlaștină moale. Și pe dinăuntru cărnii să îți curm cu degetele brazde în cari să altoiesc nervi, rupți din sensibilitatea veacului. Muriseși de mult și camera ta, un cavou putred de covoare, a văzut cum am plîns și cum am înebunit, scriindu-ți aceasta pentru judecata de apoi, la căpătâiul cu lumină electrică. Goală, în patul tău ca pe o masă de operație, așa ți-am siluit moartea împreună cu strigoii din noaptea sfîntului Andrei. Ști, mai știu și acum țipătul și pentru că suflu meu de Adam nu te înviase, ne-am despărțit pentru totdeauna.

Dar trupul tău reconstruit de tehnica modernă în unghiuri și sfere, la fel aparatelor de fotografiat, ascundea sub epiderma de cauciuc un declanșator, care numai din întîmplare apăsă, a desfăcut într'o jerbă de miracole tot rostul pulpelor, coapselor, brațelor.

Și nu ne mai doare pe niciunul, existența laolaltă sub aceiaș plapomă atât de eliminatoare de otrăvuri dealungul trecutei toamne blestemate.

Adolescența, o cădere vertiginioasă într'un vid, prin absurd căptușit cu țipetele revelațiilor dureroase. Dar la douăzeci și unu de ani, mîna ta Raquel s'a desprins de dincolo de moarte, mutîndu-mi căderea pe elipsa unei epiderme hrănită cu bēzne, pe elipsa epidermei care dă ocol trupului tău, foșnind ori de cîte ori viu, în acelaș punct al universului.

Și cum din bălăceala aceasta începe a se desface un orizont ireal de irizat pentru contactul cu realitatea, am numit acest început de poem, cu savoarea de mahala a unei expresii de care într'o noapte, ți-a plăcut să rizi cu toate stelele cerului.

geo bogza

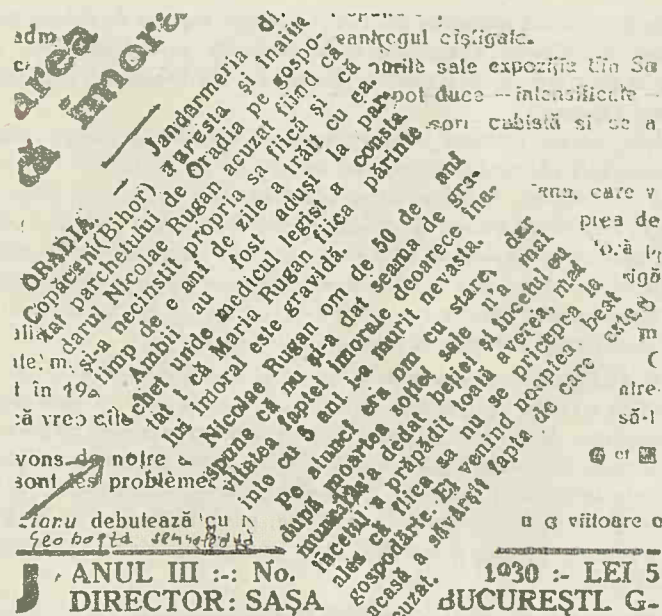
După uragan vei găsi florile sparte și prăvălite ca paharele pe o masă, după orgie. Te vei așeza și vei deveni din cauza umerilor goi, o piatră opalină ca după ploile torențiale, — și vor veni toți să vadă miracolul umbrei tale cu atât mai albe cu cît tu vei înegri.

Drumurile pierdute aseară se reîntorc prin pașii aierieni ai aurorei ca dintr'o victorie ridiculă și fără rost. În cavoul lămpilor au rămas steme de licurici și florile artificiale ale flăcării foșnesc între degete. O pleopă pe obraz plimbă o gondolă în apele moarte, un pas îți răstoarnă ca o amforă umărul și'n argilă bulgării sunt porumbei fără aripi. Într'o dimineață vei găsi în ochiul devastat de vis, sticletele mort în colivie și în zadar vei căuta în ciripitul verde al ceasornicului culoarea pasărei moarte. Vei rămîne cu orbitele goale precum cojile de ou, vei deschide ușa fără minuşile țîșinilor și vei pleca dibuind și te vei înșela pipăind viorile și crezîndu-le păsări moarteși ca o umbră te vei pierde într'o piatră.

stephan roll

Balul sîngelui din trupuri rude

Gustul de pampas al rusticului incest

„Dimineața” din 1 Iulie 1929.

Nicolae Rugan

un învechit în țuică și-un vajnic pehlivan
sub o mustață sură își poartă cerul gurii
cîrnos într'o rîvnire, ca fiarele pădurii
și ascuțit a ceartă cînd n'a aflat prilej
să-și potolească setea din sexual gitlej.
Rachiu-ii bun la toate și dă contur de țîță
clondirului din care, lichidul aghiută
i-se strecoară'n sînge cu flăcări vîlvătăi
și mi-l pocnește'n creier de-i lasă vînatăi.

Nicolae Rugan

își delirează soarta, de văduv herdolan
blestemul acuplării; poftirea la muiere
îi sfichiue prin creier, macabră împerechere
prin carne vechea poftă, neîncetînd să fiarbă
îi răsucesce sexul, îmbătrînit, prin iarbă;
l-ar vrea să intre'n humă, la moarta lui femeie
să-i pună peste buze, culori de curcubeie
să-i isce'n trupul supt de viermi și ecuații
o foame pentru care, nu-i ajungeau argații.

Dar, moarta-i moartă

și nu pofteste om înțepenita-i poartă.

Nicolae Rugan

a răbufnit în tindă, puternic sub suman
și ca nebunii, singur, din sînge-a rău ce latră
cînd trupul fetii, căld, i-a mirosit pe vatră
cu ochi plini de păianjeni la ea se trage alături
trecîndu-și pofta toată, sub cîrpăcite pături
și chiuie aflîndu-și nevasta înviată
mai proaspătă de parcă, redevenise față.
Bătrînul știe rostul la trup orizontal
și gîfîind, pornește, incestuosul bal.

geo bogza

Studioul Teatrului de artă evreiesc

CROITORUL FERMECAT

E cea de a doua premieră pe care talentatul regizor Sternberg cu ansamblul trupei din Kowno, reabilitând toate venturile melodramatice, toate închistările în formulă ale așa ziselor „Studio-uri“, a reușit s'o realizeze în sala Teatrului Lipsani.

Meritele, munca multiplă și ingenioasă sa fantezie și intuiție scenică au reușit admirabil să confecționeze un spectacol de profundă vibrație artistică, pentru sală, de înaltă și suculentă inspirație dramatică pentru interpreți. După realizările trupei din Vilna,—unde Sternberg a montat „Căsătoria“ lui Gogol cu o culezanță și inovație cari au căzut pe capul unui public bleg, luându-se depe afiș după a doua reprezentație, Sternberg a meditat cu un foc lăuntric și a pluit cu o vîslă de poet, adînc în apele unui discernămint pentru noi revelații și inteligenți teatrale.

După „Noaptea în firgul vechiu“ grea și metafizică izbucnire, în care viziunea mistică a vieții de ghetto-u ovreiesc a fost în cele 3 acte un pisc înălțat în tenebrele dintr'însa, în sensibilitatea emoției noastre. Misterul, superstiția fecundau în besna legendelor, a riturilor și-a percepțelor obscure și milenare ale folklorului ovreiesc de profundă intuiție culturală; precipitarea personajilor uluitoare ca pe o peliculă, puse într'un ritm fervent — Sternberg a adus la rampă, a facilitat prin muzică și dans monumentală operă a lui Peretz.

Iată, de astă dată, dintr'o năvelă a tot afit genialului Șalom Alechem, o năvelă în care panorama personajilor cu existențele lor, a componențelor a două țirgușoare mizere de mici meseriași, de femei cicălitoare, de puzderii de copii și de cîte cineva preponderent, împrejurul căruia tot interesul psihic al masei plutește, intervine, se regizează, transformă și reprezintă într'un caleidoscop o viață uniform de pestriță,—Sternberg o transpune pe scenă, o teatralizează și reușește s'o impregneze cu tot farmecul ei, s'o precipite într'un ritm modern, să-i păstreze—ba să-i și intensifice—dinamica ei psihologică prin mijloacele pe cari i-le pun la îndemînă elementele scenice și fantezia sa,—să-i observe virtuțile teatrale și să o reprezinte.

Șimen Eli, un croitor sărac, e trimis de nevasta sa să cumpere dintr'un țirgușor vecin, o capră. Dar acolo găsește un farsor care se amuză, îl îmbată și la plecare îi schimbă capra în țap. Din acest subiect facil în aparență, datorită lui Șalom Alechem care știe să surprindă și să concentreze oriunde o valență și-o sinieze a vieții, s'a ridicat pînă la o desfășurare efervescentă în situații și'n efecte, personajii multiple survin, se asociază, se interpretează cu cei doi principalii eroi și fac o seară fecundă de teatru și humor. Doi comentatori (ideia e a lui Sternberg) intervin după fiecare circumstanță a piesei, s'o dizerteze la rampă.

Sternberg prin alambicul unei neîntrecute fantezii a filtrat-o cu tot burlescul ei, cu toată vioiciunea; a rupt zăgăzările formulei teatrale obicinuie și a putut astfel să creeze din nou într'o sinteză cinematografică aproape, prin succesiunea de imagini și de idei, de tirade scenice, de clownerie umană. Scena e un laborator vital cu ce oamenii au mai expresiv, mai metaforic și mai psihologic. În munca sa, Sternberg a fost ajutat de decorația lui M. H. Maxy, care a disonat poate puțin, pe alocuri, cu sensul piesii. Dar poate Maxy a fost silit la aceasta din cauza insuficienței dimensionale a scenii. A trebuit să sintetizeze cîmpurile aglomerîndu-le, lăsînd strîmte spații jocului multiplu și acrobat al actorilor. Decorurile lui M. H. Maxy sunt admirabile în machetă și realizate pe o scenă cu suficiențe conforme ar fi fost de egală viziune a regizorului, care la rîndul său a fost și el—credem—puțin strîmțorat de aceleași inconveniente scenice.

Dar priviți în perspectiva lor independentă de contingențele mizerabile ale scenei, meritele lui Sternberg și ale lui Maxy—adăogăm—sunt considerabile. Oprindu-ne la jocul interpretelor trebuie să aplaudăm cu tot entuziasmul resursele și pasiunea acestor eroi și artiști, să spunem că Roza Oischanska are o intuiție a jocului și a situației admirabilă, un simț coreografic al mișcărilor din toată gama jocului și o egalare cu evoluția muzicală a comediei care te face să-i bănuiești o fluidă continuare în piesă și o profunzime de interpretare și de chintisență a personajului său; de jocul personal, sincer și plin de vervă al lui Ruth Taro, de dispoziția gimnastică și de dinamica talentului lui Licht și de colaborarea tuturor celorlalți că e justă și apreciată tuturor elogiilor.

Muzica făcută din folklor și din psalmi sinagogali datorită lui Schwartzman, completează această a doua premieră a lui Sternberg.

gh. dinu

VESTIAR

VA APARE în editura UNU, la 10 Mai:

A DOUA LUMINĂ: Ilarie Voronca

AU APĂRUT și s'au pus în vânzare:

PRIVELIȘTI: B. Fundoianu

DIAGrame: Sașa Pană

MOARTEA VIE A ELEONOREI: Stephan Roll

VOR APARE:

ZODIAC poezii de Ilarie Voronca

BALADE de Stephan Roll

STEAUA INIMII poezii de Stephan Roll

ECHINOX ARBITRAR de Sașa Pană

ABECEDAR DE POVESTIRI POPULARE de Ion Călugăru

RIMBAUD LE VOYOU, cartea d-lui B. Fondane care e sub presă la Au Sans Pareil este gata de apariție.

PRIMITE:

HEWARTH WALDEN: Das Buch der Menschenliebe

● & ■ Revista de arhitectură și plastică scoasă de M. Seuphor a apărut luna aceasta No. 2. Abonamente pentru România face „Unu“.

După ce și-a plimbat obiectivul privirii prin U. R. S. S., Herwarth Walden scrie în întregime ultimul număr din STURM (März-Avril 1930). Pagini în care „literatura“ e aservită faptelor, documentelor. Walden conduce interesul cititorului printre soldații armatei roșii, prin universități, provincii, orașe. Prin orașul copiilor din Odesa unde sovietul copiilor ucrainieni și-a ales președinte „o copilă de opt ani, blondă, cu ochi deștepți și fanatici“.

Neîncercător, cititorul se'ntreabă: nu e Walden un abil născocitor de basme artistice, sociale?

B. Fondane publică în „Cahiers de l'Etoile“ un pasionant și devoltat eseu despre André Gide: „Gide suivant Montaigne“, în care erudiția se îmbină cu o sensibilitate de înaltă tensiune și spiritul se rotunjește în marea tulburare a problemelor actuale.

U. R. S. S. — A murit în Rusia Mayakowsky. Un nume care a răsărit lirica rusească prin 1915 cu dinamismul unui temperament în artă exploziv. Dintre futuriștii ruși a fost cel mai însemnat. Agitațiile lui ca orator, instigator și bard entuziasmau și spărgeau geamurile de mansardă ale academiilor viscoase. A murit sinucigîndu-se. Un cîntec de lebedă în jazz-band îi poate fi epital.

D-l Victor-Valeriu Martinescu n'a făcut pînă acum niciodată parte din grupul revistei „Unu“, după cum cu voită minciună o crede și o anunță. Mai adăogăm că talentul d-sale mirositor ca trandafirii lîngă bocanci vara și că activitatea d-sale de răsărit literar nu ne interesează cîtuși de puțin.

Ministerul Artelor a premiat pe sculptorița Milița Pătrașcu cu 25.000 lei și a reținut pentru pinacotecă o pînă a pictorului M. H. Maxy (din Salonul Oficial 1930).

Începînd dela 1 Mai, directorul revistei UNU nu mai primește corespondență la Căsuța poștală 114.

ANUL III No. 25 ■ MAI 1930 ■ LEI 5 ■ COLABOREAZĂ:
geo bogza :: victor brauner :: c. brăncuși :: ion călugăru
gheorghe dinu :: dan faur :: b. fundoianu :: sașa pană ::
stephan roll :: ilarie voronca

UNU revistă de literatură :: apare lunar :: director
sașa pană :: bucurești (2) g.-ral angelescu 163

TIPOGRAFIA „STEAUA ARTEI“ B-DUL MARIA 2